

MUSIQA DARSI O'Z TABIATIGA KO'RA HAM SAN'AT, HAM TARBIYA DARSIDIR

Zarliq Bekbergenov

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti

Nukus filiali "Xalq ijodiyoti" kafedrasi mudiri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7485584>

ARTICLE INFO

Received: 17th December 2022

Accepted: 26th December 2022

Online: 27th December 2022

KEY WORDS

Musiq, madaniyat, texnika, san'at, metod, individual ijod, ma'naviyat, musiqa mashqlari, eshitish.

ABSTRACT

Zamonaviy musiqa madaniyati saboqlariga badiiy-pedagogik asar sifatida qarash mumkin. Chunki uni o'qituvchi o'zining individual ijodi va tajribasidan kelib chiqib yaratadi. Darsning kompozitsiyasi va dramaturgiyasi, uning badiiy-pedagogik g'oyasi, maqsad va vazifalari, shakllari, uslubiy metod va texnologiyalari ham o'quvchilarning musiqaga, o'quv materiallariga qiziqishini oshiradi, ularda musiqa san'ati va madaniyatining ma'naviy mazmunini singdiradi. Zamonaviy musiqiy ijodiy faoliyatni tushunish o'qituvchining ijodiy yondashuvi mahsulidir.

Umumta'lim maktablari "musiqa madaniyati" darslarida musiqa ta'limi va tarbiyasini amalga oshira borar ekanmiz, o'qituvchi oldida o'quvchilarni eng awalo musiqa san'atiga, o'zi o'tayotgan darsga, berilayotgan bilimlar, o'rganilayotgan kuy - qo'shiqlarga qiziqish va havas uyg'otish vazifasi turmog'i lozim. Maktabda, ayniqsa boshlang'ich sinflarda qo'shiq aytish, musiqa tinglashga bo'lgan qiziqish va moyillik, asta - sekin yoshlarning musiqa san'atiga bo'lgan ijobiy munosabatlari, qolaversa ehtiyojlarining rivojlanib, shakllanib borishida muhim o'rin tutadi.

Musiqa darsi o'z tabiatiga ko'ra ham san'at, ham tarbiya darsidir. Uni rang -barang, sermazmun va qiziqarli tashkil qilish har bir o'qituvchidan katta pedagogik va professional mahorat talab qiladai. "Bolalarni san'atga o'rgatish nihoyatda murakkab" - deb ta'kidlaydi taniqli kompozitor - pedagog D.B.Kabalevskiy, -

hamma murakkabligi shundaki, ularni emotsional tarzda qiziqitirmay turib chinakam san'atga o'rgatish mutlaqo mumkin emas.

Bu o'rinda musiqiy mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarning ijodiy faolligini ta'minlash alohida ahamiyatga molik. Musiqani tushunish, uning hissiy - emotsional ta'siridan bahramand bo'lish bilim, malaka va ko'nikmalar qatori emotsional his - tuyg'ularning ishtirokiga ham bog'liq. Asarni ijro va idrok etishda his - tuyg'ular qanchalik faol va chuqur bo'lsa, ularni tushunish va o'zlashtirish, ta'sirlanish shuncha ongli va samarali bo'ladi. Bu holatlar esa o'z o'rnida ijodiy faollik natijasida sodir bo'ladigan jarayondir. Zero, zerikarli va bir xillik sinfda jonli hissiyot holatini vujudga keltira olmaydi. O'quvchilarni darsga qiziqitirish birinchi navbatda tinglash va ijro etish uchun tanlanadigan repertuar va

uslublarga (an'anaviy yoki interfaol metodlar) bog'liq. Boshlang'ich sinflar uchun tanlanadigan asarlar repertuarining asosiy mezonlari ularning yoshi, qiziqishi, bilim va malakalari, ko'nikmalari darajasiga bog'liq. [1.B.64]

Shunga muvofiq qo'llaniladigan metodlar ham ko'proq o'yin xarakterda bo'lihi maqsadga muvofiq bo'ladi. Sho'x, o'yinbop, raqs ishtirokida turli musobaqa tarzida uyushtiriladigan va tematikasi bolalar dunyosiga mos ertak qahramonlari, hayvonlar, parrandalar, o'simliklar, tabiat manzaralari, qushlar obrazlari bilan bog'liq asarlar o'quvchilarda darsga nisbatan qiziqish va havas uyg'ota oladi, estetik hissiyotlarini, musiqiy qobiliyatlarini o'stirib boradi. Bu o'rinda zamonaviy qo'shiqlar qatori xalq qo'shiqlaridan, qardosh xalqlar va kompozitorlari asarlaridan foydalanish darslarni yanada sermazmun va faol bo'lishini ta'minlaydi, yoshlarda xalq musiqa merosiga bo'lgan mehr va muhabbat tuyg'ularini shakllanishiga kuchli ta'sir etadi. Har bir darsda ijodiy faollik yuzaga keladi. [5.B.90-91]

Ma'lumki, har qanday pedagogik texnologiya ta'limning yangi loyihasini rivojlantiruvchi ta'lim tamoillariga asoslangan bo'lib, o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. O'qituvchi va o'quvchi, o'quvchilar va o'qituvchining hamkorligi o'zaro muloqot, bir - biriga ko'rsatadigan ta'siri zamonaviy talablar asosida tashkil topishi lozim. Bunday jarayonda o'quvchilar bilan hamkorlikda ishlash malakalari shakllanadi. O'quvchilarning faol, samarali faoliyat ko'rsatishiga yo'naltirilgan ta'lim jarayonining metodik ishlanmasidan farqli ravishda, ta'limning pedagogik texnologiyasi ta'lim oluvchilarga qaratiladi,

shuningdek, ularning shaxsiy va o'qituvchi bilan birgalikdagi faoliyatini hisobga olgan holda o'quv materialini o'zlashtirishiga sharoit yaratadi.

Pedagogik texnologiya turini tanlash dars va mashg'ulotlarda qaysi darajadagi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish nazarda tutilganligiga bog'liqdir.

O'qitish jarayonida qo'llaniladigan texnologiyalar juda ko'p. Bu texnologiyalar o'quvchilarning yosh xususiyatiga, ko'pchilikni o'qitishga yoki individual mashg'ulotlarga mo'ljallangan bo'ladi. [2.B.162-163]

Hozirgi kunda yangi pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayoniga tadbiiq etishga bo'lgan qiziqish kundan - kunga kuchayib bormoqda. Chunki, pedagogik texnologiya va interfaol metodlar o'quvchi yoshlarni puxta bilim va malakalarni egallashlarini yengillashtiradi, qulaylik tug'diradi. Shu o'rinda biz o'zimizning amaliy tajribamizda qo'llagan ayrim texnologiyalarga qisqacha to'xtalib o'tamiz. Raqs + tabassum. Bu texnologiyalardan ko'proq boshlang'ich sinflarda foydalanish mumkin. Boshlang'ich sinf darsliklaridan o'rin olgan "Qari navo", "Usmoniya", "Andijon polkasi", "Dilxiroj" raqs kuylarida qo'llash yaxshi nafija beradi. Bunda o'yin - raqsga jalb etilgan o'quvchilar hohlagan holatda turadilar. O'qituvchi yoqimli musiqa ostida barcha o'quvchilarni raqsga taklif etadi.

1. O'quvchilar erkin raqsga tushadilar. Musiqa tugagach yonida, to'g'risida to'xtagan do'stiga tabassum bilan olqishlovchi so'z aytishi kerak.

2. Hammaga tanqid qiluvchi yoki ko'ngilni qoldiruvchi so'z aytish qat'iy man qilinadi. O'quvchilarga quyidagicha murojaat qilish mumkin: "Sizni raqs tushishingizdan xursand bo'ldim", "Siz

chiroyli raqs tushar ekansiz”, “Sizning raqs usullaringiz menga juda yoqdi” va h.k.

Pantomimo uslubi. O’quvchilar doira shaklida o’tiradi. O’qituvchi o’quvchilarga cholg’u asboblarining rasmini tarqatadi. O’quvchilarning vazifasi ushbu cholg’u asboblarida qanday holatda kuyni ijro etilishini harakatlar bilan ko’rsatishdan iborat. Qolganlar esa kuzatib, qaysi cholg’u asbobi ko’rsatilayotganligini topishi kerak. Masalan, rasmda doira surati aks etgan bo’lsa, stulda o’tirgan holda qo’l harakati bilan ko’rsatib beradi, karnay, surnay, g’ijjak, rubob, dutor, fortepiano, cholg’u asboblari mos qo’l harakatlari bilan tasvirlanadi. 5 - 6 ta o’quvchining chiqishidan so’ng muhokama qilinadi.

Marhamat davom ettir. (takrorlash darslari uchun). Sinf ikki guruhga bo’linadi. Oldingi darslarda o’rgatilgan qo’shiqlardan birini 1 - guruh boshlab beradi, birinchi kuplet kuylanadi, 2 - guruh davom ettiradi. Qaysi guruh to’g’ri, aniq davom ettirsa u g’olib bo’ladi va 2 - qo’shiqni tanlash huquqiga ega bo’ladi. 3 ta qo’shiqdan keyin mutloq g’olib aniqlanadi va baholanadi. [3.B.290]

“Bilag’onlar ko’chasi” uslubi. Bu texnologiyada o’quvchilar guruhlarga bo’linadi (4-5 ta), har bir guruhga bastakorlarning portretlari ko’rsatiladi. O’quvchilar bastakorlarning hayoti, faoliyati, asralari nomlarini aytishadi, asarlaridan ayrim parchalarni kuylab

berishadi. Mazkur usul o’tgan mavzularni ko’proq dalillar keltirgan holda qisqa va lo’nda ifodalab, boshqa guruh ishtirokchilarini javoblari bilan solishtiriladi. Aniq, to’g’ri javob bergan guruh g’olib hisoblanadi.

Tarmoqlar (Klaster) metodi. Fikrlarning tarmoqlanishi - bu pedagogik strategiya bo’lib, u o’quvchilarni biror bir mavzuni o’rganishlariga yordam berib, mavzu haqida aniq fikr, tushunchani erkin va ochiq ravishda ketma - ketlik bilan tarmoqlashga o’rgatadi. Bu biron bir mavzuni chuqur o’rganish, o’quvchilarning fikrlash faoliyatini jadallashtirish hamda kengaytirish uchun yordam beradi. Mavzu bo’yicha tasavurlarini chizma shaklida ifodalashga undaydi. [4.]

Umumiy xulosalar. Har qanday jamiyatning istiqboli uning ta’lim - tarbiya maqomiga, yangicha ta’lim tizimi tarkibi va mohiyatiga, teran ma’rifiy madaniyatiga bog’liq. Zotan, ta’lim ma’rifati darajasigina jamiyatning, davlat va millatning kelajagini ta’minlaydigan, dunyo uzra nufuzini belgilaydigan yagona omil hisoblanadi. O’z maqomi va mundariyasi bilan u muqobill yo’q qadriyatdir.

Ta’limga texnologik yondashuv pedagogik jarayonga faol ta’sir etuvchi va uning samaradorligi, bir butunligi, muvaffaqiyatini belgilab beruvchi vositalardandir.

References:

1. Davletshin M. G. Zamonaviy maktab o’qituvchisining psixologiyasi. - Toshkent, - O’zbekiston, 1999 - yil.
2. Sharipova G. Musiqa o’qitish metodikasi. TDPU, 2004 - yil.
3. Musiqa o’qitish metodikasi va maktab repertuari. Fanning o’quv - uslubiy majmuasi. - SamDU, 2011 - yil.
4. Mutaxassislik fanlarini o’qitish metodikasi. - O’quv - uslubiy majmua. SamDU, 2011 - yil.
5. Qo’shayev A. Estetik tarbiya asoslari. - Toshkent, O’qituvchi, 1988 - yil